

מנהלים, מורים ואנשי חינוך יקרים,

שָׁר רוח הוא בבחינת כתב עת קצר, וכשמו כן הוא, הוא עוסק בעיני הרוח ואנו מקווים שישמש כמצע "קלמוד וקלמד לשמור ולעשות." (אבות ד, ה), רוח זו היא המעלה אותנו מעל שגרת היומיום. כמובן שששמח לקבל מכם – אנשי השטח - תגובה לפועלנו שתעזור לנו לשפר ולהשתפר.

בברכת שנה טובה,

אגף בתי הספר, קרן תל"י

"שתתחדש עלינו שנה טובה ומתוקה."
(מתוך סדר ליל ראש השנה)

בְּשֵׁל תְּפוּחַ

התאבו דעת בְּשֵׁלְמָה אֶהְבֵּתִי?
אֲנִי אֶהְבֵּתִי בְּשֵׁל-תְּפוּחַ.
כִּי אֵין יוֹדֵעַ נְתִיב הַרוּחַ –
זֶה כָּבֵד יוֹדֵעַ; עֵתָה בְּאִתִּי
לֵהִבִּיא רֹאֵה מֵאֶהְבֵּתִי.
וְאֲנִי, הַתְּדַעוּ בְּשֵׁלְמָה אֶהְבֵּתִי?
אֲנִי אֶהְבֵּתִי בְּשֵׁל-תְּפוּחַ!
(בשל התפוח, חיים נחמן ביאליק)

ה"תפוח" בתרבות היהודית ישראלית

בליל ראש השנה נהוג לטבל תפוח בדבש. לאחר טבילת הפיר בדבש נהוג לומר: "שתתחדש עלינו שנה טובה ומתוקה". מנהג זה מבטא את התקווה שהשנה החדשה תהיה מתוקה וטובה מקודמתה. המנהג נזכר בפעם הראשונה בכתבי המהר"ל (רבי יעקב הלוי בן משה מולין, 1360-1427), ושם נאמר: "מנהגא הוא לאכול אחר הקידוש בליל ראש השנה תפוחים מתוקים בדבש והוא היה מברך בורא פרי העץ על התפוח ולא יותר".[1] לדעת המהר"ל, הברכה על התפוח היא עיקרו של מנהג.

התפוח מופיע כעשר פעמים במקרא בהקשרים שונים. במגילת שיר השירים הוא מסמל אהבה. הכלה המאוהבת מתארת את חתנה: "תְּפוּחַם בְּעֵץ הַיַּעַר, כֵּן זָדִד בֵּין הַבָּיִת; בְּצֵל חֲמֻדָּתִי וְשִׁבְתִּי, וּפְרִי מִתּוֹק לֶחֶפּ... סִמְכוּנִי בְּאִשִּׁישׁוֹת רְפוּדֵי בְּתַפּוּחִים כִּי חוֹלַת אֶהְבֶּה אֲנִי (ש"ש"ב, ב-ה). רש"י מסביר: "תְּפוּחַם – אֵילַן שֶׁל תְּפוּחִים כְּשֶׁהוּא בֵּין אֵילַנֵי סַרְקַה הוּא חָבִיב מִן סוּלָן שֶׁפְּרִיו טוֹב בְּטַעַם וּבְרִיחַ".

בשיר "בשל תפוח"[2] מספר המשורר חיים נחמן ביאליק על אהבתו הגדולה. ביאליק "משוחח" עם שיר השירים, וטוען שהסיבה לאהבתו היא התפוח: "התאבו דעת בְּשֵׁלְמָה אֶהְבֵּתִי? אֲנִי אֶהְבֵּתִי בְּשֵׁל-תְּפוּחַ".

ביאליק מתאר אהבה בליל קץ, פרדס יפה, בריכה, תפוח, את ריחו של התפוח: "ופתאם באנו עד-תפוח ונעל ריחו הניחוח", ואת מושא אהבתו: "ולחדי בת יפת עינים" ושמה פנינה. ביאליק מזדה את עצמו עם התפוח, הוא המאהב. ככתוב בשיר השירים: "תְּפוּחַם בְּעֵץ הַיַּעַר, כֵּן דָּדִד בֵּין הַבָּיִת". וכשהוא מספר על תחושותיו כלפי פנינה אהבתו הוא אומר: "או דמיתיה לשושנה", ובכך הוא ממשיך את השיח עם שיר השירים: "קִשְׁשֶׁנָּה בֵּין הַחוּחִים כֵּן רַעֲיַתִּי בֵּין הַבְּנֹת" (ש"ש"ב, ב).

ביאליק כתב את השיר הזה, כמו את כל שיריו, בהברה אשכנזית, כלומר בהגייה מלעילית. ב-1974 הלחין שלמה ארצי את השיר וניסה לשמור על הגיית המילים במלעיל. הדבר בא לידי ביטוי, למשל, במשפט "לחודי תיה פרדס יפה" (ההטעמה בהברה שלפני אחרונה)[3] ואכן, שיר הולחן ברובו בהברה אשכנזית, למעט כמה חריגות. לדוגמה, כשהמילה "אני" מופיעה עם ו' החיבור, "ואני", היא מושרת במלעיל, אך כשהיא מופיעה ללא ו' החיבור, היא מושרת במקלע (כמו בהברה ספרדית)[4].

הלחן הקצבי מתאר את ההתרגשות והשמחה מסיפור האהבה. האופי המוזיקלי של השיר הוא רציטיבי, כלומר, ביצוע מוזיקלי שנועד לחקות דיבור אנשי בשירה ובנגינה. הדובר בשיר מספר לנו על אהבתו בשל תפוח ועל הקורה אותו בעקבות התפוח.

^[1] ויקיפדיה, תפוח בדבש

^[2] מילות השיר "בשל תפוח"

^[3] שלמה ארצי שיר את "בשל תפוח"

^[4] שלמה ארצי בחופעה- מדגים מעט את השימוש במלעיל ומלרע

התפוח בתרבות העולם

פאול סזאן, תפוחים ותפוזים 1899 לערך

פאול סזאן, טבע דומם 1877 לערך

הצייר **פול סזאן** (Ce'zanne, 1906-1839) הצהיר שהוא ידהים את פריז עם התפוח. הוא צייר עשרות ציורים ובהם תפוחים, ציורי תפוחים העומדים בפני עצמם וציורי חפצים שונים ולצדם תפוחים, ולכן קיבל את הכינוי "צייר התפוחים". ציוריו שייכים לסוגה באמנות הציור הנקראת "טבע דומם" (Still Life).

בציור "טבע דומם" בחר סזאן לצייר תפוחים מתוך רצון לחקור את המבנה הצורני שלהם. הוא סידר אותם על מצע לא מזוהה (אנחנו מניחים שזה שולחן), ובדק את חוקי הפרספקטיבה: הסתרה וריחוק או קרבה היוצרים תחושת עומק. סדרת התפוחים מצוירת במשיכות מחולל רחבות בצבעים שונים: ירוק, אדום וצהוב־כתום.

בציור "תפוחים ותפוזים" הניח סזאן במרכז הקומפוזיציה שולחן ועליו בד מקומט הפורץ בקצותיו אל מעבר לשולי היצירה. בין קפלי הבד מונחים תפוחים בתפזורת, צלחת שטוחה וקערה מוגבהת, ובהן תפוחים ותפוזים, וכך ניצב לצדן. התפוחים מצוירים מכמה זוויות ראייה, ויש תחושה של טקסטורות שונות. סזאן ראה בטבע צורות בסיסיות שעליהן מושתת העולם, והוא מבחין הבחנה ברורה בין עיגוליות של התפוחים לבין הצורות הגאומטריות המופשטות של הבד – קפלי הבד הלבן אינם נראים כמו קפלים אמיתיים, אלא יותר כמו משחק גאומטרי של צורות.

התפוחים והטבע הדומם מבטאים מבחינת סזאן רגש, בעיקר אהבה, ורבים סוברים שהוא בחר בתפוח משום שבתרבות הנוצרית פרי עץ הדעת שאכלו אדם וחווה בגן עדן הוא התפוח, ולכן הוא נחשב סמל לאהבה ותשוקה מינית.

גם במיתולוגיה היוונית התפוח הוא סמל לאהבה – פאריס (בנו של פריאמוס מלך טרויה) בחר להעניק את תפוח הזהב לאפרודיטה, אלת האהבה, משום שהציעה לו לאישה את הלנה היפה, בת טרויה (שהוטבחה כבר למשהו אחר). סזאן צייר תפוחים המסמלים אהבה, והוא עוסק בהם באהבה רבה.

ראינו שבתפוח שאנו טובלים בראש השנה גלומה אהבה רבה. בעולם היהודי מופיע הקשר בין תפוח לאהבה בשיר השירים ובשירו של ביאליק, ובתרבות העולם, למשל, בציוריו של סזאן. השושנה המתארת בשיר השירים "קִשְׁשֶׁנָּה בֵּין הַחוּחִים", הזכירת גם בשיר של ביאליק, מציירת את האהבה המשלמת – שושנה בניגוד לקוצים שמסביבה. בזמר העברי מספרת לנו נעמי שמר ש"בראש השנה, בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה פָּרְקָה שׁוֹשֶׁנָּה אֲצִילִי בַגְּנָה". התפוח והשושנה מציפים אפוא אהבה והתחדשות: "שִׁפְיָהּ וְשׁוֹנָה תָּהָא תְּהָא הַשָּׁנָה אֲשֶׁר מִתְחִלָּה לָּהּ בְּשִׁיר"[5]

^[5] נעמי שמר ׀ בראש השנה

בברכת "שתתחדש עלינו שנה טובה ומתוקה" והרבה אהבה
מאחלות - מנהלות המרחבים רונית, גילה, רננה וכל צוות תל"י ♥
 כתבה: רננה אברון הוכברג

הצעה לפעילות בכיתה בנושא 'תפוח בדבש': מתוך אתר לבנ"ה מבית קרן תל"י

להעשרה - סדגא עם חנוך פיבן – 'בשל תפוח' (הלוגו של חברת Apple)

רוצים להצטרף לרשימת התפוצה שלנו? לחצו כאן

